

аналитики любых общественных явлений, поскольку трудно себе представить сферу социального без авторитетных связей между индивидами/личностями. Работа может стать шагом к выделению наиболее производительных методов экспликации сущности авторитета. Исследование истории и онтологии авторитета позволит в дальнейшем выйти на качественно новый уровень исследования политического, социального, психологического, этического аспектов авторитета.

Список использованной литературы

1. Бакунин М. Философия. Социология. Политика / М. Бакунин. – М. : Правда, 1989. – 629 с.
2. Гудзь Є. А. Авторитет як основне поняття соціальних дисциплін / Є. А. Гудзь // Мультиверсум. Філософський альманах. – К. : Центр духовної культури, 2006. – № 57. – С. 70–78.
3. Гудзь Є. А. Анонімізація авторитету як його трансценденція / Є. А. Гудзь // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Філософські науки. – 2011. – № 24 (221). – С. 23–28.

Статья сдана в редколлегию
12.09.2012 г.

УДК 319.42

О. В. Добридень – кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних наук Державного закладу «Дніпропетровська медична академія» Міністерства охорони здоров'я України

Сутнісні аспекти формування споживацької ідентичності в умовах інформаційного суспільства

*Роботу виконано на кафедрі гуманітарних наук
ДЗ «Дніпропетровська медична академія»
МОЗ України*

У статті розглянуто сутнісні аспекти формування споживацької ідентичності в умовах інформаційного суспільства. Проаналізовано засади взаємовпливу особистості й глобалізованого соціуму та державна політика у сфері споживання.

Ключові слова: споживацька ідентичність, споживацька позиція, державна політика у сфері споживання, інформаційне суспільство.

Добридень О. В. Сущностные аспекты формирования потребительской идентичности в условиях информационного общества. В статье рассматриваются сущностные аспекты формирования потребительской идентичности в условиях информационного общества. Анализируются основы взаимодействия личности и глобального социума, а также государственная политика в сфере потребления.

Ключевые слова: потребительская идентичность, потребительская позиция, государственная политика в сфере потребления, информационное общество.

Dobryden O. V. The Important Aspects of the Consumption Identification Form in Informational Society.

In the article the important aspects of the consumption identification form in informational society are considered. The bases of interaction of the person and globalized society and the state politics of consumption are explored.

Key words: the consumption identification, the consumption position, the state politics of consumption, the informational society.

Постановка наукової проблеми та її значення. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. національна безпека України гостро зіткнулася з низкою факторів, які негативно впливають на можливості держави ефективно забезпечувати захист національних інтересів у сфері споживання. Очевидним стає факт, що споживацькі технології відіграють винятково важливу роль не тільки в забезпеченні національної безпеки, а й у розвитку людини як біологічного виду та особистості, а також суспільства й держави в сучасних умовах соціальних трансформацій.

Актуальність теми цієї статті зумовлена напруженістю у споживацькій ситуації і в Україні, і у світі в цілому, яку неможливо вирішити без філософської рефлексії. Проблема споживання виступає об'єктом дослідження багатьох наукових галузей – культурології, соціології, політології, психології, медицини, юриспруденції, методи дослідження яких обмежені, проте саме філософія здатна виступити основою наукового вивчення споживання, оскільки у своїх межах вона відкриває можливість всебічного осмислення сутності феномену споживання й вироблення відповідних стратегій розвитку. Розумінню істинної природи феномену споживання сприятиме дослідження зовнішніх і внутрішніх мотивів споживацької позиції особистості в контексті проблеми людських можливостей.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Проблема споживання і споживацької безпеки є предметом дослідження багатьох учених і гуманітарної, і технічної спрямованості. Проте наукових праць, у яких безпосередньо досліджується споживання та споживацька безпека в сучасній Україні, недостатньо.

Науковий інтерес до проблематики споживання найповніше відбивається в наукових пошуках іноземних учених, які розкривають методологічні й онтологічні основи трансформації західних суспільств у постіндустріальну інформаційну стадію свого становлення. У працях таких дослідників, як Ж. Бодрійяр («Суспільство споживання. Його міфи та структури»), Д. Ф. Еджел, Р. Д. Блекуелл, П. У. Мініард («Поведінка споживачів»), П. Олсон («Поведінка споживачів і маркетингова стратегія»), С. Майлз («Споживання як спосіб життя»), П. Корріган («Соціологія споживання»), Б. Гантер, А. Фернхам («Типи споживачів. Вступ до психографіки»), З. Бауман («Праця, консьюмеризм та нові бідняки») розкриваються соціальні, технічні, політичні, економічні особливості споживання. У той же час дослідженням сутності споживання та зростання ролі споживання займається багато сучасних вітчизняних і російських науковців, зокрема, В. Ільїн («Споживання як дискурс»), А. Козирев («Мотивація споживачів»), І. Іванова («Стиль споживання як соціальний процес і спосіб ідентифікації»), Л. Чинакова («Про споживацтво та його носіїв»), Р. Лившиць («Споживання та споживацтво»), О. Заволокіна («Споживання культури та культура споживання»), Г. Сорокіна («Соціокультурний аналіз споживацької поведінки студентської молоді»).

Мета статті – проаналізувати із соціально-філософського боку споживацьку позицію особистості, що зумовлюється об'єктивно-суб'єктивними чинниками і знаходить різноманітні прояви в життєдіяльності соціуму. Для досягнення мети поставлено такі **завдання**: виявити основні тенденції споживання в сучасному українському суспільстві як чинники впливу на подальший розвиток України; визначити характер зв'язків споживацької позиції особистості з процесом формування інформаційного суспільства; виокремити основні різновиди споживацької позиції особистості.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Специфіка соціально-філософського підходу до вивчення проблем безпечного споживання в сучасних умовах досягнень науки і техніки полягає в початковому принципі, згідно з яким передбачається аналіз таких онтологічних характеристик людини, як існування, вибір, відповідальність, свобода, дух, духовність, особистість у своїй сукупності. Це дослідження спрямоване на виявлення трансформацій зазначених онтологічних характеристик, які сприяють появі та укоріненню в людині певних споживацьких тенденцій. Наша дослідницька зацікавленість, таким чином, звернена на ситуацію, у якій звичайна людина перетворюється на споживача моралі, релігії, мистецтва, здобутків науково-технічного прогресу тощо. Слід підкреслити, що філософський підхід концентрується як на зовнішніх обставинах споживацької дії, так і на її метафізичних параметрах, звернення до яких пов'язано з процесом виявлення необхідної умови споживання в контексті людських можливостей, що, у свою чергу, призводить до розуміння механізмів формування культури безпечного споживання.

Під новітніми технологіями сьогодні розуміють зазвичай використання інформаційних, хімічних, фізичних, біологічних наукових проривних досягнень у різних сферах суспільного виробництва. Отже, значущість проблеми якості споживання в реальному житті українського суспільства є очевидною, оскільки не залишає осторонь жодного соціального інституту. В Україні якість і безпека споживання, тобто в нашому випадку «відтворення» організаційних рівнів суспільного споживання і особистих свобод громадян, регулюється численними правовими актами, серед яких головними є Закон України «Про захист прав споживачів»; Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів»; Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів»; Закон України «Про метрологію

та метрологічну діяльність»; Закон України «Про стандартизацію»; декрет КМУ «Про державний нагляд за дотриманням стандартів, норм та правил і відповідальності за їх порушення»; Декрет КМУ «Про стандартизацію і сертифікацію»; Постанова КМУ № 114 «Про затвердження Порядку державної реєстрації генетично модифікованих організмів джерел харчових продуктів, а також харчових продуктів, косметичних та лікарських засобів, які містять такі організми або отримані з їх використанням»; Постанова КМУ № 468 «Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг». Тепер звернімося до Закону України «Про захист прав споживачів», у якому в розділі I, статті 1 визначаються терміни, що вживаються в ньому, і знайдемо таку дефініцію: «Безпека продукції – відсутність будь-якого ризику для життя, здоров'я, майна споживача і навколишнього природного середовища при звичайних умовах використання, зберігання, транспортування, виготовлення і утилізації продукції».

Базові елементи споживацьких процесів потрібно розглядати в контексті впливу на біофізіологічні та психологічні складники. У споживацькій діяльності доцільно виокремити такі рівні організації, як світоглядно-символічний, релігійний, харчовий, медичний, екологічний, демографічний, культурний, побутовий, електропобутовий, будівельний та ін. Межі статті не дають можливості детально проаналізувати вплив новітніх технологій на всі організаційні рівні, тому разом із визначенням такої фундаментальної категорії Закону України, як «безпека продукції» розглянемо показові приклади з харчової та електропобутової галузі.

Сьогодні доведеться подовгу мандрувати супермаркетом, щоб знайти хоча б будь-який товар без вмісту хімічних харчових добавок, що вже звично маркується літерою «Е» (від першої літери в слові Europe – Європа). Адже саме в Європейському Союзі з 1953 р. замість повних назв хімічних добавок запроваджено систему кодифікації, згідно з якою вказується літера «Е» і коди функціональної належності певної добавки, які від Е 100 до Е 999 (це серед відомих!), відповідно, визначають вміст барвників, консервантів, стабілізаторів, емульгаторів, ароматизаторів, посилювачів смаку, підсолоджувачів, антиокислювачів тощо. Слід зазначити, що, за даними FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations – Міжнародна організація з питань харчових продуктів і сільського господарства при ООН), певні хімічні речовини від кожного ряду кодів загрожують виникненням злоякісних пухлин, призводять до хвороб печінки, нирок, шлунку. Виникає питання: де ж «безпека продукції»? Іншим прикладом масової підтримки комфортних технологій, які ведуть у нікуди, є мобільний зв'язок і бездротові інформаційні системи. На початку нового XXI ст. група шведських учених, зокрема відомий нейрохірург Лейф Селфорд, після проведення дослідів впливу опромінення від мобільних телефонів на щурів, дійшли висновку про незворотні зміни в судинах головного мозку тварин. Подальші дослідження дали змогу вченим через засоби масової інформації приголомшити світову спільноту, професор Селфорд заявив: «Добровільне опромінення мозку мікрохвилями від мобільного телефону – це найбільший біологічний експеримент над людиною». Чи брати до уваги подібні заяви науковців, залежить від власної обізнаності, інформованості, відповідальності людини за себе, своїх дітей, родину й багатьох об'єктивних факторів. Однак слід знати, що Всесвітня організація охорони здоров'я рекомендує обмежити використання дітьми мобільного зв'язку.

Щодо бездротових інформаційних систем, то вкрай необхідно інформувати передусім молодь, яка є головним споживачем цієї послуги, про те, що довготривале перебування в зоні безпосередньої дії Wi-Fi-мереж, які працюють у діапазоні 2,4 ГГц, зумовлює ситуацію, коли людина стає мішенню в променевому русі (на кшталт продуктів у мікрохвильовій печі, нагрівання в якій також відбувається на частоті в 2,4 ГГц), і може в результаті заподіяти організму людини непоправної шкоди. Відсутність масового інформування із цього приводу є злочинним. Тим більше, що в багатьох школах та вищих навчальних закладах Німеччині, Великобританії та США вже є показові приклади заборони використання бездротових мереж. На жаль, поки що наявність бездротових мереж в Україні є засобом реклами, модного принадування відвідувачів розмаїтих громадських місць відпочинку: чи то кафе, чи то ресторан, чи то ковзанка, чи то книгарня, навіть набережні вулиці вітчизняних курортних міст тощо. Російський дослідник споживання В. Ільїн влучно зазначає: «Розгортається битва за споживача, природним наслідком якої є формування розвинутої системи споживчого кредитування й реклами як жанру художньої культури та одного з найважливіших факторів ринкової конкуренції» [1, 108].

Останнім резонансним попередженням щодо потенційної небезпеки бездротових інформаційних мереж є заклик ПАСЕ (the Parliamentary Assembly of the Council of Europe – Парламентська асамблея Ради Європи), яка навесні 2011 р. рекомендувала обмежити використання бездротового інтернету Wi-Fi, WiMAX, інформаційних мереж 3G у школах та громадських місцях.

Споживання генетично модифікованої продукції, хімічних добавок, використання мобільних телефонів і бездротових систем не несуть моментальної загрози, проте їх шкідливі впливи накопичуються в організмі людини. Навряд чи є сенс очікувати, що на упаковці цукерок з'явиться надпис – «вміщує E 120, призводить до онкологічних захворювань», а на коробці з новеньким мобільним телефоном – «при розмові відбувається опромінення, призводить до появи злоякісних пухлин». Проте інформування, навіть нав'язливе інформування громадян – це завдання держави. Повинне відбуватися безперервне навчання споживачів на всіх рівнях: від лекцій у школах, вищих навчальних закладах, підприємствах до інформування через ЗМІ в prime time, коли є надія, що якомога більше людей матиме шанс почути. Зміни в сучасній споживацькій системі уможливлються лише тоді, коли дарувати торти, цукерки або годувати дитину печивом і морозивом із хімічними добавками стане показником поганого смаку й безглуздості, коли незмірне використання мобільного телефону прийматиметься як показник неосвіченості людини, тобто коли громадська думка рушить із місця і свідомість громадян зможе увібрати в себе беззаперечно той факт, що новітні технології є не лише вкрай необхідними, а й шкідливими, а тому немодними, нестатусними, такими, від використання яких можна відмовитися в багатьох випадках. Адже ми нерідко можемо спостерігати, як у кафе від нудьги, ліниво натискаючи по клавіатурі ноутбука, можливо, без особливої на те потреби, молодь обирає віртуальне життя, друзів, любов у режимі Wi-Fi, тим більше у випадках, коли відбувається, як писав Т. Веблен, «споживання коштовних предметів, яке сприймається як слушне й почесне споживання» [2, 109]. Зміна споживацької культури як складової частини споживацького механізму є нагальною потребою. Проте цей процес майже неможливий або дуже уповільнений, тому що бодай головні продукти зі споживчого кошика потрібно замінити альтернативою іншої якості, що на сьогодні є дефіцитом, який доступний лише заможним громадянам. І знову повертаємося до питання прогресу, свободи, рівноправності й вибору у фундаментальних екзистенціальних підвалинах життя.

Внаслідок недостатньої контрольованості наявних норм споживання і нерозвиненості українських нормативно-правових актів щодо споживання в контексті врахування впливу новітніх технологій інспектування споживацького процесу зводиться до формального змісту. Система споживання, що засновується лише на економічних і політичних засадах, обернеться катастрофою для окремої особистості. На жаль, сьогодні фактично складається така ситуація: цілі економіки й політики не збігаються із цілями простої людини – бути передусім здоровою і вільною у власному способі життя. Втім, не просто не збігаються, а є ворожими. Реклама новітніх технологій, які упродовжуються в повсякденне життя завдяки комерційним проектам і економічним механізмам, до того ж завдяки лобіюванню у парламенті, мають правовий базис на їх виробниче розповсюдження, стають каменем спотикання у виживанні людства, оскільки «реклама є носієм єдиної, великої і справжньої, стрижневої ідеї суспільства конкуренції, в якому більше не існує різниці між економічним і політичним, адже в ньому від краю до краю панує одна й та сама мова» [3, 130].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Споживацька безпека в Україні являє собою складну, динамічну систему, складниками якої є безпека особистості, суспільства й держави. Сучасна високотехнологічна продукція та її споживання змінюють людину, її систему цінностей, світогляд, спосіб і ритм життя. Формування споживацької позиції особистості відбувається в умовах маніпуляції суспільною свідомістю через поширення неповної, упередженої або недостовірної інформації. Втім, визначальним елементом у забезпеченні цілеспрямованої координації намагань усіх суспільних і державних інститутів країни щодо споживацької безпеки є функціональна система управління, основними засадами якої має бути захист особи від негативного впливу новітніх технологій, можливість доступу до екологічної, правової інформації, матеріалів служб метрології та стандартизації, діяльність правоохоронних органів задля забезпечення споживацької безпеки громадян як суб'єктів соціально-політичного процесу.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з аналізом ролі споживання в інтеграційно-дезінтеграційних процесах сучасного українського суспільства.

Список використаної літератури

1. Ильин В. И. Потребление как дискурс : учеб. пособие / В. И. Ильин. – СПб. : Интерсоцис, 2008. – 446 с.
2. Веблен Т. Теория праздного класса / Т. Веблен ; пер. с англ. С. Г. Сорокиной. – М. : Прогресс, 1984. – 367 с.
3. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Жан Бодріяр ; пер. з фр. В. Ховхун. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 230 с.

Статтю подано до редколегії
29.08.2012 р.

УДК 101.1:316«312»+930.1:1

Т. П. Ліщук-Торчинська – кандидат філософських наук,
доцент, докторант Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

Репрезентативна функція історичного нарративу: підхід Франка Анкерсмита

*Роботу виконано на кафедрі соціальної філософії
та філософії освіти Інституту філософської освіти
і науки НПУ ім. М. П. Драгоманова*

У статті досліджено, що Франк Анкерсмит у трактуванні репрезентації виходить із багаторівневої моделі смислоутворення в історичних текстах та множинності жанрів історіописання, акцентує увагу на метафоричності мови історика, розмежовує онтологічний, епістемологічний та інтерпретаційний аспекти осягнення істориками минулого.

Ключові слова: нарративне написання історії, нарративна репрезентація минулого, логіка репрезентації, мова істориків.

Ліщук-Торчинская Т. П. Репрезентативная функция исторического нарратива: подход Франка Анкерсмита. В статье исследовано, что Франк Анкерсмит в трактовке репрезентации исходит из многоуровневой модели смыслообразования в исторических текстах и множественности жанров историописания, акцентирует внимание на метафоричности языка историков, разграничивает онтологический, эпистемологический и интерпретационный аспекты постижения историками прошлого.

Ключевые слова: нарративноеписание истории, нарративная репрезентация прошлого, логика репрезентации, язык историков.

Lishchuk-Torchynska T. P. Representative Function of the Historical Narrative: Frank Ankersmit's Approach. The article investigates that Frank Ankersmit in his treatment of representation comes out of the multilevel model of sense-forming in historical texts and multiple genres of historical writing, focuses on the metaphorical language of the historian, separates the ontological, epistemological and interpretive aspects of comprehension of the past by the historians.

Key words: narrative history writing, narrative representation of the past, logic representation, language historians.

Постановка наукової проблеми та її значення. Філософська рефлексія над практикою історіописання є актуальною і розгортається в колі обговорення таких проблем, рішення яких безпосередньо визначає предмет історичної науки: природи соціального факту, історичного свідчення, референції та ін. Під час вивчення особливостей історичного мислення та практики історіописання нарратив привертає увагу від початку 60-х рр. ХХ ст. Як відомо, одним із фундаторів нарративної перспективи у філософсько-історичному дослідженні є Франк Анкерсмит – голландський філософ та історик. Він зазначає: «для адекватного розуміння природи історичного знання потрібне розуміння властивостей історичного (нарративного) тексту» [4, 256]. Дослідження ним трактовки репрезентативної функції історичного нарративу має значення в контексті дослідження його концепції нарративістської філософії історії з огляду на те, що поняття репрезентації – одне з домінуючих у теоре-